

Яна Солод

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.13.2026.13>
УДК 343.985 (477)

Яна Солод,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8217-1239>,
e-mail: yana.mirkevych@gmail.com

Трансформація криміналістичної характеристики умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах воєнного стану

ФІНАНСУВАННЯ

Це дослідження не отримувало жодних спеціальних грантів від фінансуючих організацій у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Фінансуюча сторона не брала участі в розробці дизайну дослідження, зборі та аналізі даних, прийнятті рішення про публікацію або підготовці рукопису.

УЧАСНИКИ

Автор брав участь в ексклюзивній телевізійній дискусії, що лежить в основі цієї статті, дослідженні прецедентного права, написанні та редагуванні, інсеєвідповідальності за зміст та інтерпретацію.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє, що у нього немає конфлікту інтересів.

CREATIVE COMMONS 4.0 ATTRIBUTION INTERNATIONAL (CC_BY_4.0)

Ця стаття з відкритим доступом, поширена на умовах Ліцензії атрибуції Creative Commons (CC_BY_4.0), що дає змогу необмежено використовувати, поширювати й відтворювати на будь-якому носії за умови посилання на оригінального(-их) автора(-ів) та джерела.

У статті розглянуто криміналістичну характеристику умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах дії правового режиму воєнного стану. Обґрунтовано, що воєнний стан істотно впливає на елементи криміналістичної характеристики, у зв'язку із чим трансформуються їхні закономірні зв'язки. Акцентовано увагу на підвищеному рівні латентності такого виду кримінального правопорушення, що зумовлено, зокрема, обмеженим доступом до тимчасово окупованих і неконтрольованих територій. Здійснено детальний аналіз особистісних рис вбивці-гвалтівника, який має низку специфічних характеристик, що відрізняють його від суб'єктів традиційних правопорушень. Обґрунтовано доцільність комплексного дослідження місця, обстановки та умов вчинення злочину як важливих елементів для розробки дієвої методики розслідування. Наголошено на необхідності подальшого наукового дослідження криміналістичної характеристики з метою поглиблення розуміння усієї тяжкості злочину та підвищення ефективності протидії їм.

Ключові слова: криміналістична характеристика, обстановка вчинення злочину, умисне вбивство, воєнний стан.

Постановка наукової проблеми. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України не лише радикально вплинуло на безпекове середовище, а й зумовило появу нових викликів перед правоохоронними органами, пов'язаних із ефективним виконанням головного завдання кримінального провадження – забезпечення належного захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень¹.

Зокрема, істотної трансформації зазнала криміногенна ситуація у частині вчинення особливо тяжких злочинів проти життя, статевої свободи та статевої недоторканності особи, що спостерігається у зміні кількісних та якісних показників, різноманітних способах вчинення та механізмах приховування слідів.

У контексті викладеного постає проблема недостатності традиційних наукових підходів щодо формування елементів криміналістичної характеристики злочинів, зокрема умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, для їх ефективного застосування в сучасних умовах у зв'язку з порушенням усталених закономірних зв'язків між її структурними складовими.

Крім того, недостатньо дослідженою залишається криміналістична характеристика особи правопорушника в умовах війни, що зумовлює проблему з'ясування впливу додаткових соціально-психологічних чинників на формування його поведінки, включаючи можливість виникнення девіантної форми, зокрема парафілічних розладів тощо.

До того ж, надана суспільству офіційна статистика щодо кількості вчинених умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, не відображає реального стану злочинності через

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна РПА України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

об'єктивну неможливість виявлення, фіксації та документування таких злочинів на тимчасово окупованих і непідконтрольних Україні територіях. Це, у свою чергу, вказує на актуальність проблеми високого рівня латентності вказаного виду злочину та ускладнює формування достовірної емпіричної бази для наукових досліджень.

Зазначені обставини у своїй сукупності свідчать про комплексну наукову проблематику, що полягає у необхідності вдосконалення підходів до формування криміналістичної характеристики умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, а також розроблення методичних рекомендацій для їх розслідування з урахуванням сучасних викликів, зумовлених воєнним станом.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення криміналістичної характеристики злочинів та її структурних елементів здійснили В. Артюхова², А. Вуйма³, В. Гусева⁴, М. Єфімов та І. Пиріг⁵, Р. Яремчук⁶ та інші. Однак питання криміналістичної характеристики умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах воєнного стану не розглядалося, що зумовлює необхідність його комплексного дослідження з урахуванням сучасних викликів.

Мета статті – розкрити зміст криміналістичної характеристики умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під базовим поняттям «криміналістична характеристика злочину» доцільно розуміти цілісну інформаційну систему взаємопов'язаних елементів, встановлення характеристик яких має істотне значення для виявлення та розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Водночас у криміналістиці відсутній єдиний підхід до визначення поняття криміналістичної характеристики злочину, у зв'язку з чим доцільно розглянути позиції інших науковців.

Зокрема, В. Гусева визначила криміналістичну характеристику як інформаційну модель окремого виду кримінального правопорушення, що містить систематизовані відомості про елементи механізму кримінального правопорушення та відображає їх взаємозалежність і взаємообумовленість. Вона є науковою категорією, але має величезне практичне значення для процесу розслідування, адже має пізнавальний характер і слугує джерелом інформації на стадії інформаційного дефіциту на початковому етапі розслідування⁷. Вбачається, що така характеристика є результатом пізнавальної діяльності слідчого та є робочим інструментом під час побудови та перевірки слідчих версій, зокрема під час розслідування умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством.

З цього приводу М. Котюк зазначає, що криміналістичну характеристику слід розглядати як інформаційну описово-статистичну модель, що

Yana Solod,

TRANSFORMATION OF THE CRIMINALISTIC CHARACTERISTICS OF INTENTIONAL HOMICIDES COMBINED WITH RAPE OR SEXUAL VIOLENCE UNDER MARTIAL LAW

The article examines the criminalistic characteristics of intentional homicides combined with rape or sexual violence under the legal regime of martial law. It is substantiated that martial law significantly affects the elements of criminalistic characteristics, resulting in the transformation of their regular interrelations. Particular attention is paid to the increased latency of this type of criminal offense, which is caused, inter alia, by restricted access to temporarily occupied and uncontrolled territories. A detailed analysis is conducted of the offender's profile in cases of homicidal rape, who possesses a number of specific characteristics distinguishing such offenders from perpetrators of conventional criminal offenses. The article substantiates the expediency of a comprehensive examination of the crime scene, circumstances, and conditions surrounding the commission of the offense as important elements for developing an effective investigation methodology. Emphasis is placed on the necessity of further scientific research into criminalistic characteristics aimed at deepening the understanding of the gravity of this crime and enhancing the effectiveness of countermeasures against it.

Keywords: criminalistic characteristics, crime scene environment, intentional homicide, martial law.

² Артюхова В. В. Криміналістична характеристика злочину: Стан наукової розробки [Forensic Analysis of Crimes: State of the Art]. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 4. С. 3-9. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-1>.

³ Вуйма А. Г. Цифровий вимір сучасної злочинності: кіберпростір як типова обстановка вчинення кримінальних правопорушень [The Digital Dimension of Modern Crime: Cyberspace as a Common Setting for Criminal Offenses]. *Архів кримінології та судових наук*. 2025. Т. 12, № 2. С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.05>.

⁴ Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності [Methods for Investigating Crimes Against the Authority of State Law Enforcement Agencies]: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.

⁵ Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень [Methods for Investigating Specific Types of Criminal Offenses]: підруч. Дніпро: Видавель Біла К. О., 2022. 271 с.

⁶ Яремчук Р. Л. Криміналістична характеристика та особливості розслідування умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах воєнного стану [Criminalistic Analysis and Investigative Considerations for Intentional Homicides Committed with Firearms Under Martial Law]: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Вінниця, 2025. 251 с.

⁷ Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності [Methods for Investigating Crimes Against the Authority of State Law Enforcement Agencies]: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.

Yana Solod,

**WANDEL DER
KRIMINALISTISCHEN
EIGENSCHAFTEN
VORSÄTZLICHER TÖTUNG
IN VERBINDUNG MIT
VERGEWALTUNG ODER
SEXUELLER GEWALT IM
RAHMEN DES KRIEGSRECHTS**

Der Artikel untersucht die kriminalistischen Merkmale vorsätzlicher Tötungsdelikte in Kombination mit Vergewaltigung oder sexueller Gewalt unter der Rechtsordnung des Kriegsrechts. Es ist erwiesen, dass das Kriegsrecht die Elemente kriminalistischer Merkmale erheblich beeinflusst und zu einer Veränderung ihrer regulären Wechselbeziehungen führt. Besonderes Augenmerk wird auf die erhöhte Latenzzeit dieser Art von Straftaten gelegt, die unter anderem durch eingeschränkten Zugang zu vorübergehend besetzten und unkontrollierten Gebieten verursacht wird. Es wird eine detaillierte Analyse des Täterprofils bei Tötungsdelikten durchgeführt, der eine Reihe spezifischer Merkmale aufweist, die ihn von Tätern konventioneller Straftaten unterscheiden. Der Artikel untermauert die Zweckmäßigkeit einer umfassenden Untersuchung des Tatorts, der Umstände und Umstände der Begehung der Straftat als wichtige Elemente für die Entwicklung einer wirksamen Ermittlungsmethodik. Der Schwerpunkt liegt auf der Notwendigkeit weiterer wissenschaftlicher Untersuchungen zu kriminalistischen Merkmalen, die darauf abzielen, das Verständnis für die Schwere dieses Verbrechens zu vertiefen und die Wirksamkeit der Gegenmaßnahmen zu erhöhen. Schlüsselwörter: kriminalistische Merkmale, Tatortumgebung, vorsätzlicher Mord, Kriegsrecht.

Трансформація криміналістичної характеристики умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах воєнного стану

відображає криміналістично значущі відомості про способи вчинення кримінального правопорушення та типові сліди («слідову картину»), особу злочинця, обстановку (умови, місце, час, воєнний стан), аналіз яких дає можливість встановити кореляційні взаємозв'язки між ними та слугує підґрунтям для побудови і перевірки слідчих версій⁸.

Доцільно зауважити, що розроблення криміналістичної характеристики слугує не лише базою для побудови слідчих версій, а й ключовим елементом, закладеним у методику розслідування кримінального правопорушення.

Так, під час розробки криміналістичної характеристики умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням, або сексуальним насильством, ключове значення мають типові дані про обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України)⁹, оскільки саме вони формують основу для визначення й аналізу елементів криміналістичної характеристики.

Найчастіше в наукових доробках криміналістів згадуються такі елементи: особа ймовірного правопорушника; ймовірні мотиви і цілі; особа ймовірної жертви; обставини скоєння кримінального правопорушення; способи підготовки, скоєння і приховування кримінального правопорушення; типові сліди кримінального правопорушення та ймовірні місця їх знаходження; механізм слідоутворення; предмет кримінально-протиправного посягання та умови його охорони; знаряддя і засоби скоєння кримінального правопорушення¹⁰.

Дане твердження, на нашу думку, не є обґрунтованим, адже деякі елементи є нестабільними і мають властивість змінюватися залежно від окремого виду кримінального правопорушення.

Аналіз матеріалів слідчо-судової практики свідчить, що основними елементами криміналістичної характеристики умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, слід вважати:

- спосіб вчинення вбивства;
- місце, час та обстановку вбивства;
- сліди вбивства;
- особу потерпілого та правопорушника (взаємозв'язки між ними).

Біокремлення такої класифікації елементів криміналістичної характеристики вбивства має важливе прикладне значення, що особливо актуально за умов воєнного часу, коли звичні взаємозв'язки між ними можуть змінюватися у зв'язку із зовнішніми чинниками (обстріли, встановлення інформації про вчинення вбивства після окупації території, психічний стан усіх учасників тощо).

Беззаперечним є те, що спосіб вчинення злочину посідає провідне місце серед елементів криміналістичної характеристики та привертає увагу науковців для його дослідження з метою розроблення ефективної методики розслідування.

На думку М. Єфімова та І. Пирого, спосіб вчинення правопорушення складає комплекс взаємозалежних, цілеспрямованих актів поведінки особи з підготовки, вчинення та приховування правопорушення, вибір яких зумовлено особливостями соціального і природного середовища, особистості правопорушника, характером об'єкта та предмета злочинного посягання¹¹.

⁸ Котюк М. В. Криміналістична характеристика державної зради в умовах воєнного стану: проблеми побудови та реалізації [A Criminal Law Analysis of Treason Under Martial Law: Challenges in Formulation and Implementation]. *Юридичний вісник*. 2025. № 6. С. 222-232. DOI: https://yurvisnyk.in.ua/v6_2023/29.pdf.

⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України [The Criminal Procedure Code of Ukraine]: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна РП України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=сгаття+91#w1_2

¹⁰ Шкута О. О. Загальнотеоретичні аспекти криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень [General Theoretical Aspects of the Forensic Characterization of Criminal Offenses]. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 49. С. 132-135. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.49.28>.

¹¹ Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень [Methods for Investigating Specific Types of Criminal Offenses] : підруч. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 271 с.

Традиційно науковці розглядають спосіб вчинення кримінального правопорушення крізь призму трьох взаємопов'язаних стадій: підготовки, вчинення та приховування. Водночас реалізація кожної із зазначених стадій зумовлюється специфікою конкретного виду правопорушення та формуванням потреб самого злочинця.

Аналіз слідчо-судової практики щодо умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, а також суміжних за своєю природою кримінальних правопорушень дає підстави стверджувати, що у більшості випадків вбивці-гвалтівники реалізують повний комплекс зазначених стадій. Зокрема, початковий етап характеризується здійсненням підготовчих заходів, таких як спостереження за жертвою, встановлення її соціального статусу та кола зв'язків, визначення місця можливого вчинення злочину, підготовка засобів чи знарядь тощо.

Численні наукові дослідження свідчать про те, що особи, які вчиняють умисні вбивства на сексуальному ґрунті, характеризуються різноманітністю у виборі способів вчинення злочину.

На думку І. Борисенка, до найбільш поширених способів вчинення вбивства (способів позбавлення життя) слід віднести механічні (фізичні): завдання потерпілому пошкоджень тупими твердими, колючо-різальними, рублячими предметами, задушення зашморгом або шляхом закриття м'яким предметом органів дихання (рота і носа). Частіше знаряддями вбивства були колючо-різальні інструменти — переважно різноманітні ножі; на другому місці — тупі предмети: молотки, цеглини, предмети побутового призначення; інколи такі вбивства скоювалися шляхом завдання ушкоджень руками і ногами; менш поширеними є хімічні способи вчинення вбивств (при вбивствах із розчленуванням трупа це, як правило, отруйні речовини). Випадки застосування вогнепальної зброї поодинокі¹².

Домінівним способом вчинення умисного вбивства, поєданого із зґвалтуванням, є удушення різними способами, а також завдання колото-різаних тілесних ушкоджень.

Приміром, Сергій Ткач, відомий як «пологівський маніяк», засуджений до довічного ув'язнення за 37 доведених вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або із задоволенням статевої пристрасті у збоченій формі (у старій редакції статті)¹³, спочатку душив своїх жертв, а потім гвалтував.

Останнім елементом способу вчинення злочину є спосіб приховування. Традиційним способом приховування злочину є знищення слідів; у разі вчинення умисного вбивства, поєданого із зґвалтуванням або сексуальним насильством, головним речовим доказом слід вважати тіло жертви.

Загалом досліджуваний нами злочин характеризується підвищеним рівнем латентності, зокрема «природною» (у разі, коли потерпіла залишається живою), а також латентністю, зумовленою специфічними умовами воєнного стану. Руйнування інфраструктури, переміщення населення, тимчасова окупація окремих територій ускладнюють процес виявлення та документування злочину.

Зазначені чинники зумовлюють дефіцит первинної інформації про подію, втрату або руйнацію слідів, що безпосередньо впливає на формування доказової бази, ускладнюючи процес встановлення обставин учинення кримінального правопорушення, особи потерпілого та злочинця, а також окремих елементів криміналістичної характеристики та причинно-наслідкового зв'язку між ними.

У контексті даного питання, на нашу думку, доцільно здійснити класифікацію типових способів приховування вказаного виду злочину в умовах воєнного стану на такі, як:

- імітація загибелі жертви внаслідок обстрілів, пожеж, обвалення будівель і споруд, що істотно ускладнює встановлення насильницького характеру смерті у зв'язку зі значним ушкодженням та спотворенням трупа;

Yana Solod,

TRANSFORMATION DE LA CARACTÉRISATION CRIMINALISTIQUE DU MEURTRE AVEC PRÉMÉDITATION, COMBINÉ AU VIOL OU À LA VIOLENCE SEXUELLE, SOUS LA LOI MARTIALE

L'article examine les caractéristiques criminalistiques des meurtres intentionnels associés à un viol ou à des violences sexuelles sous le régime juridique de la loi martiale. Il démontre que cette loi affecte significativement les éléments constitutifs de ces caractéristiques, modifiant ainsi leurs liens naturels. L'accent est mis sur l'allongement du délai de latence de ce type d'infraction, dû notamment à l'accès restreint aux territoires temporairement occupés et hors de contrôle. Une analyse détaillée des traits de personnalité du meurtrier-violeur, qui présente des caractéristiques spécifiques le distinguant des auteurs d'infractions traditionnelles, est menée. L'importance d'une étude approfondie du lieu, des circonstances et des conditions du crime, éléments essentiels à l'élaboration d'une méthodologie d'enquête efficace, est démontrée. La nécessité de poursuivre les recherches scientifiques sur les caractéristiques criminalistiques est soulignée afin d'approfondir la compréhension de la gravité de ce crime et d'améliorer l'efficacité des mesures de lutte contre ce phénomène.

Mots clés : caractéristiques criminalistiques, situation criminelle, meurtre avec préméditation, loi martiale.

¹² Борисенко І. В. Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа [Methods for Investigating Homicides Involving the Dismemberment of a Corpse]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1999. 19 с.

¹³ Ткач Сергій Федорович. Вікіпедія [Sergei Fedorovich Tkach. Wikipedia]. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ткач_Сергій_Федорович#cite_note-seg-4

Yana Solod,

**TRANSFORMACJA
CHARAKTERYSTYKI
KRYMINALISTYCZNEJ
UMYŚLNYCH ZABÓJSTW
POŁĄCZONYCH Z GWALTEM
LUB PRZEMOCĄ SEKSUALNĄ
W STANIE WOJENNYM**

W artykule zbadano kryminalistyczną charakterystykę umyślnych zabójstw połączonych z gwałtem lub przemocą na tle seksualnym w reżimie prawnym stanu wojennego. Udowodniono, że stan wojenny w istotny sposób wpływa na elementy cech kryminalistycznych, powodując przekształcenie ich regularnych powiązań. Szczególną uwagę zwraca się na zwiększoną latencję tego rodzaju przestępstwa, wynikającą m.in. z ograniczonego dostępu do terytoriów czasowo okupowanych i niekontrolowanych. Dokonuje się szczegółowej analizy profilu sprawcy w sprawach zgwałcenia o charakterze zabójstwa, który posiada szereg specyficznych cech odróżniających takich sprawców od sprawców przestępstw konwencjonalnych. W artykule wykazano celowość kompleksowego zbadania miejsca przestępstwa, okoliczności i warunków popełnienia przestępstwa jako istotnych elementów opracowania skutecznej metodologii śledztwa. Podkreślono konieczność dalszych badań naukowych nad cechami kryminalistyki, mających na celu pogłębienie zrozumienia wagi tego przestępstwa i zwiększenie skuteczności przeciwdziałania mu.

Słowa kluczowe: charakterystyka kryminalistyczna, środowisko miejsca zbrodni, umyślne zabójstwo, stan wojenny.

- залишення або переміщення тіла на тимчасово окупованій чи загальнонебезпечній території або ж на території, де відсутнє належне функціонування правоохоронних органів, що суттєво ускладнює процес своєчасного виявлення кримінального правопорушення, про що завідомо обізнаний злочинець;

- незаконні операції з обліковими даними жертви, навмисна фальсифікація або приховування відомостей про особу потерпілої, знищення документів ідентифікації, а також створення умов для її обліку як такої, що вважається безвісти зниклою (зокрема, у випадках, коли правопорушнику відомо про відсутність близьких родичів потерпілої особи).

Спосіб вчинення злочину тісно пов'язаний із ключовими елементами криміналістичної характеристики злочину, зокрема місцем, часом та обстановкою. При цьому саме ці елементи часто вказують на особу правопорушника.

Єдиного підходу до визначення поняття обстановки вчинення злочину серед науковців немає.

На думку В. Динту, обстановка місця події (злочину) є сукупністю об'єктів матеріального світу, яка відображає інформацію щодо скоєного злочину¹⁴.

Водночас більшість науковців розуміють під обстановкою вчинення злочину інформаційну складову, яка в сукупності з іншими елементами криміналістичної характеристики може вплинути на хід досудового розслідування, та поділяють її на обставини й умови, що передували вчиненню злочину, обставини, які сприяли чи перешкождали, обставини, які свідчать про заздалегідь спланований злочин, характер взаємодії суб'єктів злочину, час та місце вчинення злочину¹⁵.

У контексті досліджуваного нами правопорушення обстановка вчинення злочину визначається сукупністю чинників, які можуть формуватися як під впливом дій учасників процесу, так і незалежно від їхньої волі.

З огляду на мотив вбивства, вчиненого на сексуальному ґрунті, слід зауважити про потребу злочинця в задоволенні статевих пристрастей. У зв'язку з цим правопорушники, як правило, обирають віддалені та малолюдні місця, які не привертають уваги, характеризуються низькою ймовірністю появи свідків та обмежують можливість чути опір жертви.

Таким чином, доцільно зазначити, що характерною ознакою обстановки вчинення умисного вбивства, поєднаного із звалтуванням або сексуальним насильством, є його здійснення в умовах неочевидності. Щобільше, вибір місця вчинення злочину (зони проведення активних бойових дій, зруйновані та покинуті будівлі, приміщення) сприяє можливості уникнення викриття.

З урахуванням критерію просторової локалізації місця вчинення злочину доцільно виокремити такі його види: вбивства, вчинені у безлюдній місцевості; у лісопосадках; у зруйнованих будівлях і спорудах; у транспортних засобах; а також за місцем проживання одного із суб'єктів; поблизу транспортної інфраструктури, зокрема залізничних вокзалів тощо.

Установлення такої характеристики, як поділ місця вчинення злочину, зумовлює можливість виявлення взаємозв'язків із особою правопорушника, оскільки це може свідчити про наявність попередньої підготовки до злочину, рівень обізнаності суб'єкта з відповідною місцевістю, а також про його можливу територіальну прив'язаність, зокрема до місця проживання чи місця роботи.

Аналіз кримінальних проваджень, зареєстрованих за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК України та суміжних із нею, дає підстави вважати, що більшість вказаних злочинів вчиняється у вечірню та нічну пору доби.

¹⁴ Динту В. А. Співвідношення обстановки злочину і способу злочину [The Relationship Between the Circumstances of the Crime and the Method of the Crime]. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. С. 593-598.

¹⁵ Чередник К. А. Обстановка та умови вчинення шахрайств на ринку нерухомості злочинними угрупованнями [The circumstances and conditions under which criminal groups commit fraud in the real estate market]. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 185-190. DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-185-190.

Ураховуючи викладене, слід зазначити, що час та місце правопорушення, як і обстановка, є надзвичайно важливими джерелами інформації, бо вони містять велику кількість слідів і речових доказів, що визначають напрям розслідування та є первинним матеріалом для висування слідчих версій¹⁶.

Учинення умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, супроводжується утворенням слідової картини, яка часто є специфічною і притаманною лише вказаному виду злочину. Людину та її тіло слід вважати найбільшими носіями інформації, дослідження яких може інформувати орган досудового розслідування як про час, місце, так і про спосіб та мотиви вчинення злочину. Разом з цим, не слід забувати про матеріальні об'єкти, які також є відображенням доказової бази у кримінальному провадженні.

Професор М. Салтевський зазначає, що основним класифікаційним елементом є суб'єкт злочину, другим — засоби діяльності, а третім — предмет безпосередньої діяльності, тобто матеріальне середовище, в якому вчиняється злочин. Таким чином, людина в злочинній діяльності залишається головним елементом взаємодії¹⁷.

Типовими слідами при вчиненні вбивства, у тому числі досліджуваного нами виду, є сліди, які містяться на/в тілі як жертви, так і правопорушника (садна, розриви, подрипини на стегнах), сліди біологічного походження (кров, сперма, слина), сліди, які залишені на місці правопорушення (сліди пальців рук, ніг, авто), та сліди, які зазвичай утворюються в результаті боротьби із насильницькими діями (піднигтовий вміст, накладення волокон та ворсу на одязі тощо).

Крім того, не слід забувати, що злочинцям, які вчиняють вбивства на сексуальному підґрунті, частіше властиві так звані «нетипові сліди злочину» або ж «сліди приховування правопорушення». У такому випадку вони вдаються до впливу на тіло жертви, аби знищити будь-які докази контакту між жертвою та правопорушником. Зазначеному процесу можуть сприяти обставини, зумовлені воєнним станом, а саме переміщення трупа на територію, де ведуться бойові дії. Чинники, зумовлені діями вбивці та воєнним станом, ускладнюють перебіг своєчасного виявлення злочину та ідентифікації тіла.

Ураховуючи викладене, на нашу думку, сліди вбивства також слід класифікувати залежно як від умов, так і від обставини їх утворення та приховування (сліди, зумовлені умовами воєнного стану).

Слідова картина умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, дає підстави вважати, що після самого процесу вчинення вбивства злочинці часто розчленовують тіло жертви, і орган досудового розслідування доходить висновку, що зазначені дії вчинені з метою його приховування. Однак дослідження специфіки вбивства, вчиненого на сексуальному підґрунті, свідчить про інше. Зазвичай вбивці-гвалтівники розчленовують тіло та забирають його частини з метою задоволення своїх девіантних, зокрема некрофільних, потреб. Тому слідова картина беззаперечно має бути інтегрована з даними про особу правопорушника, що дозволить сформувати цілісну криміналістичну характеристику умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством.

Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики охоплює сукупність соціально-демографічних, психологічних та кримінально-правових характеристик особи, яка вчинила злочин¹⁸.

Вона може належати до різних соціальних груп, при цьому її життя та поведінка на перший погляд можуть не відрізнятися від загальноприйнятих норм.

Вивчення й аналіз судової та слідчої практики дають підстави вважати, що на становлення вбивці-гвалтівника значною мірою впливають генетична спадковість, наявність психічних захворювань, перенесені травми у дитячому або підлітковому віці, а також спосіб життя.

З урахуванням того, що досліджуваний нами злочин пов'язаний із задоволенням статевого потягу шляхом недобровільного статевого акту, що супроводжується насильницькими діями, для правопорушників є характерними виражені агресивні реакції на поведінку чи окремі дії потерпілої особи.

На сьогодні класифікація особи злочинця у криміналістиці є досить багатогранною, однак, на нашу думку, найбільш вдалою є класифікація А. Кунтія, відповідно до якої особу злочинця слід поділяти за такими критеріями: залежно від ступеня зв'язку потерпілий — злочинець, залежно від статі, залежно від віку, залежно від наявності судимості, залежно від побутових звичок, залежно від типу темпераменту, залежно від місця проживання, залежно від ситуативної зумовленості, залежно від характеристики (перебування на обліку в психіатра, нарколога, інспектора превентивної діяльності поліції)¹⁹.

З урахуванням наведеної класифікації та аналізу судових рішень, особи, які вчиняли умисні вбивства, поєднані із зґвалтуванням або сексуальним насильством, у більшості випадків незнайомі зі своєю жертвою.

Також, як показує аналіз вироків, за вчинення вбивства на сексуальному підґрунті, на відміну від інших видів кваліфікованих умисних вбивств, засуджені лише особи чоловічої статі.

¹⁶ Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень [Methods for Investigating Specific Types of Criminal Offenses] : підруч. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 271 с.

¹⁷ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Forensic Science (in its modern form)]: підруч. Київ: Кондор, 2005. 588 с.

¹⁸ Романов А. В. Криміналістична характеристика вбивств, вчинених з особливою жорстокістю: поняття, структура, зміст [A Criminalistic Analysis of Murders Committed with Particular Cruelty: Concept, Structure, and Content]. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 11. С. 389-393. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-11/83>.

¹⁹ Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання [Methods for Investigating Murder Committed in a State of Severe Emotional Distress]: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 220 с.

Відповідно до Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2025 рік, підготовленого Офісом Генерального прокурора, кримінальні провадження, внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ст. 115 КК України, стосуються осіб різних вікових категорій, що свідчить про відсутність чітко вираженої вікової однорідності суб'єкта цього виду злочину.

Зокрема, у віковій групі до 14 років зареєстровано 1 кримінальне провадження (далі – КП), у віці від 14 до 15 років – 9 КП, від 16 до 17 років – 13 КП, від 18 до 28 років – 83 КП, від 29 до 39 років – 188 КП, від 40 до 54 років – 261 КП, від 55 до 59 років – 48 КП, а серед осіб віком 60 років і старше – 66 КП²⁰.

Наведені дані дозволяють констатувати, що найбільша питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 115 КК України, припадає на осіб середнього віку, що має враховуватися при формуванні криміналістичної характеристики злочину та розробленні відповідних рекомендацій щодо його розслідування. Однак слід зазначити, що у випадках вчинення вбивств, поєднаних із сексуальним насильством, характер злочину не завжди є очевидним, що впливає на можливе розширення вікових меж.

До прикладу, відповідно до вироку Крижопільського районного суду Вінницької області від 17.03.2025 у справі № 142/470/24 «...неповнолітній ОСОБА_13 вчинив кримінальні правопорушення, які утворюють сукупність злочинів та передбачені: - п. 4, п. 10 ч. 2 ст. 115 КК України (умисне вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, вчинене з особливою жорстокістю, поєднане із зґвалтуванням); - ч. 5 ст. 152 КК України (зґвалтування, тобто вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій, без добровільної згоди потерпілої особи, що спричинило особливо тяжкі наслідки)²¹.

Доволі поширеним є вчинення умисних убивств із застосуванням сексуального насильства щодо малолітніх та неповнолітніх осіб.

Для осіб, які вчиняють такі злочини, характерними є низький рівень освіти, обмежений світогляд, зловживання алкоголем, підвищений ступінь емоційного збудження, а також схильність до імпульсивних реакцій у нестабільних ситуаціях.

Під приводом покататися на велосипеді, машині, показати іграшки, пригостити цукерками тощо злочинці заманюють дітей до квартир та інших місць (лісосмуг, горищ, підвалів), де вчиняють дії сексуального характеру²².

Слід констатувати, що соціально-демографічні ознаки властиві будь-якій особі²³, і їх встановлення формує доказову базу у кримінальному провадженні, а от усунення їх суттєвих відмінностей зводить коло підозрюваних під час розслідування.

Не слід заперечувати, що саме воєнний стан та обумовлені ним соціально-економічні, психологічні й криміногенні чинники істотно впливають на формування злочинної поведінки, у тому числі на осіб, які причетні до вчинення досліджуваного злочину. Йдеться не лише про загальне зростання рівня конфліктності у суспільстві, а й про трансформацію мотиваційної сфери, зміну ціннісних орієнтирів та підвищення толерантності до насильства в умовах тривалого стресу й нестабільності.

Це зумовлює доцільність подальших наукових досліджень, спрямованих на комплексне осмислення впливу воєнного стану на криміногенну ситуацію, а також на розроблення ефективних механізмів попередження кримінальних правопорушень, удосконалення підходів до їх протидії та оптимізацію криміналістичних методик розслідування з урахуванням нових викликів і специфіки воєнного періоду.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в умовах воєнного стану умисні вбивства, поєднані із зґвалтуванням або сексуальним насильством, набувають нових криміналістичних ознак. Разом із цим відбувається і трансформація елементів криміналістичної характеристики зазначеної категорії злочинів та порушення усталених зв'язків між ними. Виокремлення та систематизація основних елементів криміналістичної характеристики з урахуванням чинників, обумовлених воєнним станом, надає можливість створити більш адаптовані до потреб слідчої практики рекомендації розслідування.

При цьому особливої уваги набуває підвищений рівень латентності таких злочинів, зумовлений умовами воєнного стану. Такий авторський підхід у дослідженні спонукає до перегляду традиційно визначеної структури елементів криміналістичної характеристики злочину та окремих її елементів.

Під час дослідження окремо встановлено та систематизовано особливості способів приховування умисного вбивства, поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах воєнного стану, виокремлено місця вчинення злочину з урахуванням його локалізації. Особливу увагу приді-

²⁰ Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2025 року [Office of the Prosecutor General. Consolidated Report on Persons Who Committed Criminal Offenses in January–December 2025]. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=279663

²¹ Вирок Крижопільського районного суду Вінницької області [Judgment of the Kryzhopil District Court of Vinnytsia Oblast] від 17.03.2025 у справі № 142/470/24. URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/125903009>

²² Якимова С. В. Поняття та кримінологічна характеристика «сексуальних злочинів» [The Concept and Criminological Characteristics of "Sexual Offenses"]. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 34, Т. 3. С. 159-165.

²³ Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики у злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей [The criminal's profile as an element of forensic characterization in crimes against the sexual freedom and sexual integrity of children]. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 53. С. 128-131. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.53.25>.

лено аналізу соціально-демографічних, психологічних та поведінкових характеристик злочинця, що свідчить про нетиповість його поведінки порівняно з традиційними уявленнями про особу правопорушника.

Таким чином, отримані результати дослідження свідчать про недостатню врахованість сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом, у класичних підходах до формування криміналістичної характеристики злочинців. Це зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження з метою вдосконалення системи криміналістичної характеристики злочинців шляхом впровадження нових елементів та їх характеристик, у тому числі у систему криміналістичної характеристики умисного вбивства, поєданого із звалтуванням або сексуальним насильством. Розуміння викладеного слугуватиме основою для органів досудового розслідування у частині планування процесу розслідування, врахування всіх можливих слідчих ситуацій та забезпечення правильного підходу до розкриття злочину.

References

- Артюхова В. В. Криміналістична характеристика злочину: Стан наукової розробки [Forensic Analysis of Crimes: State of the Art]. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 4. С. 3-9. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-1>.
- Борисенко І. В. Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа [Methods for Investigating Homicides Involving the Dismemberment of a Corpse]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1999. 19 с.
- Вирок Крижопільського районного суду Вінницької області [Judgment of the Kryzhopil District Court of Vinnytsia Oblast] від 17.03.2025 у справі № 142/470/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125903009>
- Вуйма А. Г. Цифровий вимір сучасної злочинності: кіберпростір як типова обстановка вчинення кримінальних правопорушень [The Digital Dimension of Modern Crime: Cyberspace as a Common Setting for Criminal Offenses]. *Архів кримінології та судових наук*. 2025. Т. 12, № 2. С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.05>.
- Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності [Methods for Investigating Crimes Against the Authority of State Law Enforcement Agencies]: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.
- Динту В. А. Співвідношення обставинки злочину і способу злочину [The Relationship Between the Circumstances of the Crime and the Method of the Crime]. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. С. 593-598.
- Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень [Methods for Investigating Specific Types of Criminal Offenses]: підруч. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. 271 с.
- Котюк М. В. Криміналістична характеристика державної зради в умовах воєнного стану: проблеми побудови та реалізації [A Criminal Law Analysis of Treason Under Martial Law: Challenges in Formulation and Implementation]. *Юридичний вісник*. 2025. № 6. С. 222-232. DOI: https://yurvisnyk.in.ua/v6_2023/29.pdf.
- Кримінальний процесуальний кодекс України [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна РР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
- Кунтія А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання [Methods for Investigating Murder Committed in a State of Severe Emotional Distress]: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 220 с.
- Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики у злочинах проти державної свободи та державної недоторканості дітей [The criminal's profile as an element of forensic characterization in crimes against the sexual freedom and sexual integrity of children]. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 53. С. 128-131. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.53.25>.
- Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2025 року [Office of the Prosecutor General. Consolidated Report on Persons Who Committed Criminal Offenses in January-December 2025]. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=279663
- Романов А. В. Криміналістична характеристика вбивств, вчинених з особливою жорстокістю: поняття, структура, зміст [A Criminalistic Analysis of Murders Committed with Particular Cruelty: Concept, Structure, and Content]. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 389-393. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-11/83>.
- Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Forensic Science (in its modern form)]: підруч. Київ: Кондор, 2005. 588 с.
- Ткач Сергій Федорович. Вікіпедія [Sergei Fedorovich Tkach. Wikipedia]. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ткач_Сергій_Федорович#cite_note-seg-4
- Чередник К. А. Обстановка та умови вчинення шахрайств на ринку нерухомості злочинними угрупованнями [The circumstances and conditions under which criminal groups commit fraud in the real estate market]. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 185-190. DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-185-190.
- Шкута О. О. Загальнотеоретичні аспекти криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень [General Theoretical Aspects of the Forensic Characterization of Criminal Offenses]. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 49. С. 132-135. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.49.28>.

- Якимова С. В. Поняття та кримінологічна характеристика «сексуальних злочинів» [The Concept and Criminological Characteristics of "Sexual Offenses"]. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 34, Т. 3. С. 159-165.
- Яремчук Р. Л. Криміналістична характеристика та особливості розслідування умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах воєнного стану [Criminalistic Analysis and Investigative Considerations for Intentional Homicides Committed with Firearms Under Martial Law]: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Вінниця, 2025. 251 с.

Надійшла до редколегії: 16.03.2026 / Рецензовано 17.04.2026 / Прийнято до друку 02.05.2026 / Доступно онлайн 30.05.2026

Приклад цитування:

Солод, Я., (2026). Трансформація криміналістичної характеристики умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або сексуальним насильством, в умовах воєнного стану. *Архів кримінології та судових наук*. 1 (13). 134-152. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.13.2026.13>